

УДК 159.943.8:351.74

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2021-2-12>

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Хлонь Олександр Михайлович,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології

Київський національний торговельно-економічний університет

AlexKhlon@i.ua

<https://orcid.org/0000-0001-9733-8531>

Мета статті – вивчення питання підвищення ефективності професійно-психологічної підготовки, надання пропозицій щодо її покращення.

Методи. Методологію дослідження становить комплекс таких методів, як аналітичний, метод синтезу, узагальнення й аналогії, моделювання, порівняльний, метод класифікації.

Результати. Нами визначено, що доцільне формування єдиної системи професійно-психологічної підготовки, у контексті якої окремі форми психологічної підготовки могли б включати і тестовий етап, який би визначав рівень освоєння теоретичних знань працівником, а також рівень готовності працівника правоохоронних органів на підставі відповідності вимогам професіографічного профілю. Під час підготовки та безпосереднього застосування знань і вмінь, спрямованих на виконання поставлених завдань підвищеної складності, у свідомості працівника правоохоронних органів має переважати образ сміливого, рішучого, кмітливого й успішного правоохоронця, який здатен, уміє та повинен, за допомогою власних фізичних, психологічних та інтелектуальних здібностей, виконати поставлені завдання, обов'язки, досягти успіху. Доцільно також задіювати такі навчальні прийоми: використовувати моделі чи окремі елементи екстремальних ситуацій, надавати рекомендації згідно з напрямом роботи працівника, закріплювати відповідні знання спеціальними вправами.

Висновки. Доведено, що психологічна підготовка буде ефективною, якщо буде включати у себе весь комплекс навчальних і тренувальних заходів, спрямованих на підвищення професійно-психологічної майстерності, психологічної стійкості, високого морально-психологічного рівня, забезпечення дотримання відомчих нормативно-правових приписів, а також формування внутрішньої готовності сумлінно виконувати поставлені перед працівником вимоги службової діяльності.

Ключові слова: *підготовка, працівник правоохоронних органів, ефективність, тренування, психологічна готовність.*

INCREASING THE EFFICIENCY OF PROFESSIONAL-PSYCHOLOGICAL TRAINING OF LAW ENFORCEMENT EMPLOYEES

Khlon Oleksandr Mykhailovych,

Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Psychology
Kyiv National University of Trade and Economics

AlexKhlon@i.ua

<https://orcid.org/0000-0001-9733-8531>

Purpose. The purpose of the article is to study the issue of improving the effectiveness of professional and psychological training, providing suggestions for its improvement

Methods. The research methodology consisted of a set of such methods as analytical, synthesis method, generalization and analogy, modeling, comparative and classification method.

Results. Acquired in the process of preparation of knowledge, quality of skills and abilities should meet the needs of professional law enforcement and correlate with the requirements for the identity of law enforcement officers, which are defined in the professional characteristics of the profiles of the law enforcement officer. At this stage, it is advisable to form a unified system of professional and psychological training, in the context of which certain forms of psychological training could include a test stage, which would determine the level of theoretical knowledge of the employee, as well as the level of readiness of law enforcement officers. profile. During the preparation and direct application of knowledge and skills aimed at performing tasks of increased complexity, the mind of a law enforcement officer should be dominated by the image of a brave, determined, smart and successful law enforcement officer who is able, able and must, using their own physical, psychological and intellectual abilities, perform tasks and responsibilities and succeed. It is also advisable to use the following training techniques: to use models or individual elements of extreme situations, to provide recommendations according to the direction of work in which the employee works, to consolidate the relevant knowledge with special exercises.

Conclusions. Psychological training, as an appropriate and necessary stage of becoming a law enforcement officer should include a full range of educational and training activities aimed at improving professional and psychological skills, psychological stability, high moral and psychological level, ensuring compliance with departmental regulations, as well as the formation of internal readiness conscientiously fulfill the requirements of official activity set before the employee.

Key words: training, law enforcement officer, efficiency, training, psychological readiness.

Вступ

Працівники правоохоронних органів досить часто стикаються зі значними труднощами під час виконання своїх безпосередніх завдань. Висока відповідальність перед суспільством, надзвичайно складні умови роботи, висока стресова напруга вимагають від них завжди бути напоготові та вирішувати проблеми, пов'язані із захистом прав і свобод людини і громадянина, стійко й ефективно. Водночас далеко не завжди працівники можуть і готові до виконання завдань високої складності, особливо зважаючи на специфіку їхньої професії. Проте з них не знімається обов'язок діяти вчасно, якісно та доречно. Щоби здійснювати правоохоронні функції і водночас максимально захистити своє життя та здоров'я, вони мають бути всебічно підготовлені. Однак це можливо лише тоді, коли рівень підготовки відповідає вимогам, усебічно забезпечує належну готовність і охоплення необхідних знань, супроводжується своєчасним введенням новітніх технологій навчання.

Необхідність вивчення проблематики підвищення якості підготовки працівника правоохоронних органів на більш високому рівні – важливе й актуальне питання, що не втрачає своєї значущості дотепер.

1. Теоретичне обґрунтування проблеми

Не можна стверджувати, що кожен молодий працівник правоохоронних органів, без необхідної підготовки та досвіду, здатен швидко й ефективно діяти під час виконання професійних завдань високої складності, зокрема якщо вони здійснюються в умовах дефіциту часу й інформації, що є найбільш типовим для правоохоронної діяльності.

Особливо це актуально в умовах екстремальних ситуацій, коли під час надмірних навантажень навіть висококваліфіковані працівники можуть припуститися помилки, тоді як можна запобігти цим помилкам ще на етапах підготовки працівника. Зважаючи на це, можна сказати, що велике значення має належна професійно-психологічна підготовка, яка може забезпечити озброєнням працівника новітніми навичками й уміннями, які дозволяють йому справлятися з поставленими завданнями більш ефективно та грамотно. Однак сучасні технології підготовки, які готують такого працівника, повинні не лише користуватися традиційними методами, але і бути готовими до змін відповідно до реалій сьогодення. Загалом, готовність працівників

правоохоронних органів до виконання професійних завдань, особливо підвищеної складності, – це проблематика, що має бути всеохоплюючою, бути адаптивною до будь-яких змін суспільних тенденцій та зовнішніх обставин. Однак постійний розвиток суспільства може випереджати наукові напрацювання, удосконалення вже наявних методик та інструментів підготовки, у такому разі своєчасні наукові напрацювання можуть зарадити вирішенню даної проблематики.

Питання підвищення професійно-психологічної підготовки завжди викликали значну зацікавленість серед науковців. Важливі напрацювання в цій сфері здійснили такі вчені, як: В.Г. Андросюк (Андросюк, Казміренко, 1999), що всебічно розглянув професійно-психологічну підготовку працівників слідчих підрозділів, О.М. Бандурка (Бандурка, 2005), який вивчав психологічну підготовку в рамках управлінського підходу, Л.І. Казміренко (Юхновець та ін., 1999), яка звернула увагу на особливості підготовки працівників у рамках екстремальної діяльності та важливість юридичної грамотності в діяльності правоохоронця, Б.Ф. Ломов (Ломов, 1985; Ломов, 1996), що розглядав підготовку як невід'ємний елемент системного підходу до вивчення особистості, В.О. Лефтеров (Лефтеров, Тімченко, 2002), що приділив увагу підготовці працівників правоохоронних органів у рамках психологічного тренінгу, О.В. Тімченко (Тімченко, 2007), який приділив увагу вивченню впливу чинників професійного стресу, виробленню ефективних механізмів запобігання такому, корекції його надмірного впливу на поведінку та діяльність працівників правоохоронних органів у процесі підготовки.

Але, незважаючи на суттєві наукові напрацювання, дана тема все ще потребує серйозного дослідження та більш ретельного розроблення, з огляду на актуальність та складність проблематики, появу нових технологій і засобів підготовки до професійної діяльності. Отже, доцільно опрацювати питання підвищення якості підготовки працівників правоохоронних органів у науковому контексті, визначити основні елементи та передумови успішної й ефективної підготовки до професійних дій працівника правоохоронних органів із позиції психологічної науки в сучасному світі.

2. Методологія та методи

Методологія дослідження представлена використанням таких методів, як: аналітичний,

метод синтезу, методи узагальнення й аналогії, метод моделювання, порівняльний метод та метод класифікації.

Метою статті є всебічне вивчення питання підвищення ефективності професійно-психологічної підготовки, надання рекомендацій і пропозицій щодо її покращення.

Завданнями статті є вивчення сучасних тенденцій, спрямованих на підвищення рівня професійно-психологічної підготовки, систематизація сучасних знань про професійно-психологічну підготовку, їх аналіз, формування на підставі наведених знань необхідних висновків, а також вироблення положень і рекомендацій, спрямованих на підвищення рівня професійно-психологічної підготовки.

3. Результати та дискусії

З метою виконання поставлених завдань зазначимо, що важливим на цьому етапі буде встановлення сутності феномену професійно-психологічної підготовки, визначення основних її характеристик.

Нормативно-правові джерела визначають професійно-психологічну підготовку як комплекс взаємопов'язаних заходів, що здійснюються в загальній системі бойової та спеціальної (професійної) підготовки особового складу і безпосередньо у процесі службово-бойової діяльності, спрямовані на формування й розвиток психологічних та фізіологічних якостей для ефективного виконання службово-бойових завдань з урахуванням їх специфіки та умов. Відомчі нормативні документи Міністерства внутрішніх справ (далі – МВС) визначають психологічну підготовку працівників поліції як процес формування у працівників поліції, поліцейських ЗВО, курсантів (слухачів) професійно-психологічної надійності, стійкості, готовності до різноманітних умов службової діяльності, навичок конструктивної комунікації з населенням.

І.В. Жданова професійно-психологічну підготовку розуміє як сучасний вид професійної, прикладної, спеціально організованої підготовки працівників правоохоронних органів, що допомагає підготувати їх до подолання психологічних труднощів, забезпечує успішне розв'язання завдань (Жданова та ін., 2014; Міршук, 2019). Отже, підсумовуючи сказане, можемо сказати, що під професійно-психологічною підготовкою загалом можна розуміти комплекс усебічних навчально-педагогічних заходів, спрямованих на забезпечення гарантованого виконання працівником правоохоронних органів своїх професійних обов'язків.

Метою професійно-психологічної підготовки О.М. Цільмак, С.І. Яковенко (Цільмак, Яковенко, 2012) визначають озброєння осіб знаннями, розвиток і формування професійно значущих якостей, умінь і навичок, що в сукупності детермінують професійно-пси-

хологічну готовність працівників до правоохоронної діяльності. Очевидно, що такі знання, якості, уміння і навички мають відповідати потребам професійної правоохоронної діяльності та корелювати з вимогами щодо особистості працівника правоохоронних органів, які визначені у професіографічних характеристиках профілів правоохоронця (Barko, Barko, 2019; Барко та ін., 2007).

Відомчі нормативні джерела визначають такі форми психологічної підготовки працівників правоохоронних органів, як: проведення навчальних, практичних занять (у системі здійснення службової підготовки та підвищення кваліфікації); проведення цільових інструктажів; організація та проведення тренінгів; психологічне супроводження практичних занять із тактичної підготовки; упровадження інноваційних форм, методів і технологій навчання та розроблення методичних рекомендацій.

Структура професійно-психологічної підготовки може включати такі стадії, як: початкова підготовка; стажування; самостійна підготовка; підвищення кваліфікації; перепідготовка (у разі необхідності); навчання в аспірантурі, ад'юнктурі та докторантурі (за бажанням).

Професійно-психологічна підготовка, як ми можемо встановити, включає в себе як безпосередньо професійну підготовку, яка може суттєво різнитися залежно від специфіки службової діяльності для працівників правоохоронних органів, так і психологічну, яка меншою мірою відрізняється для різних служб. У цьому контексті обидва ці напрями є обов'язковими та передбачають загальне формування єдиної системи професійно-психологічної підготовки, що спрямована на найбільш ефективну загальну й універсальну підготовку працівника правоохоронних органів у контексті як професійних навичок, так і свідомого, внутрішнього розуміння й усвідомлення цілей та завдань, які стоять перед працівником, та можливості їх досягнення, доцільності здійснення таких дій, що формується в результаті психологічної готовності.

Завданнями психологічної підготовки є:

1) забезпечення опанування працівниками правоохоронних органів психологічних знань, необхідних для компетентної оцінки й урахування психологічних аспектів оперативно-службової діяльності;

2) розвиток професійно-психологічної орієнтованості особистості фахівця правоохоронних органів;

3) професійний розвиток індивідуально-психологічних якостей: професійної пам'яті, професійної спостережливості, мислення, уваги тощо;

4) формування вміння враховувати психологічні умови ефективності виконання професійних дій;

5) формування вміння психологічно ефективно користуватися мовою та засобами невербальної комунікації;

6) формування вміння користуватися психологічними прийомами психологічної стійкості до труднощів;

7) психологічне загартування емоційно-вольової сфери, удосконалення професійних навичок, умінь (Сервецький, 2002);

8) ознайомлення працівника із психічними процесами, які виникають під час професійної діяльності в умовах підвищеної складності;

9) формування навичок адекватної поведінки під час професійної діяльності в умовах підвищеної складності;

10) мотивування та створення умов до самовдосконалення (Лефтеров, 2002).

Отже, психологічна підготовка, як доцільний та необхідний етап становлення правоохоронця, має охоплювати весь комплекс навчальних та тренувальних заходів, спрямованих на підвищення професійно-психологічної майстерності, психологічної стійкості, високого морально-психологічного рівня, забезпечення дотримання відомчих нормативно-правових приписів, а також формування внутрішньої готовності сумлінно виконувати поставлені перед працівником вимоги службової діяльності.

Виконання окремих завдань психологічної підготовки могло бути забезпечене залученням працівника до тестувань, які могли б включати перелік питань, що формувалися на підставі ретельного аналізу проблемних професійних ситуацій, наявних у реальному житті, які представлені працівникові в рандомному порядку.

Узагальнені комплекси навчальних матеріалів психологічної підготовки могли б рецензуватися представниками практичних підрозділів для внесення своєчасних рекомендацій та поправок у навчально-тренувальний процес.

Зважаючи на специфіку психологічної підготовки та необхідність її практичного застосування, варто, на нашу думку, розмежувати власне психологічну підготовку, яка проводиться централізовано щодо працівника або індивідуально ним самим і передбачає комплекс вправ, тренувань та інших методів і засобів навчання впродовж певного періоду часу, що можна визначити як довготривалу, та досягнення стану необхідної психологічної готовності перед певною подією, що також включає психологічну підготовку, яка здійснюється в надзвичайно обмежені часові строки і яку можна умовно назвати короткочасною. Короткочасна має здійснюватися безпосередньо до виникнення обставин, пов'язаних з ускладненою обстановкою, професійним ризиком, небезпекою чи іншою ек-

стремальною ситуацією або під час зручного моменту у процесі виникнення подібних ситуацій. Тобто тут ми говоримо про тактичний її напрям, який передбачає безпосередню підготовленість працівника до виконання даного конкретного завдання на підставі знань, умінь та навичок, освоєних працівником за час попередньої підготовки та спроектованих на конкретну стандартну чи нестандартну ситуацію, з якою працівник має справитися успішно. Це зазвичай малопрогнозований варіант подій, під час яких працівник має проявити доцільну кмітливість, користуватися заздалегідь вивченими та надійними, водночас доцільними прийомами, що можуть бути визначеними правильними лише з огляду на дану конкретну ситуацію.

На цьому етапі важливі попередня та своєчасна моральна підготовка та психологічне налаштування себе на успішний результат, що дозволяє шукати найбільш прийнятні в конкретній обстановці методи з урахуванням можливих небезпек. Під час виникнення ситуацій підвищеної складності мають бути застосовані психологічні прийоми, які були засвоєні у процесі психологічної підготовки, а якщо типові прийоми з тих чи інших причин нездатні вирішити проблему, працівник має завжди бути гнучким до нових знань, діяти винахідливо в межах наданих йому повноважень. Важливим тут є відтворення в пам'яті необхідних порад та рекомендацій, можливо, більш досвідчених колег або наставників. Доцільні психологічні прийоми можуть дати змогу мобілізувати працівнику всі необхідні ресурси людського організму та бути готовим до неочікуваних інцидентів.

Прикладами таких психологічних рекомендацій, зокрема, може бути: самодіагностика, виявлення та своєчасна корекція негативних, неприйнятних чи загрозливих способів реагування, на етапі вироблення наміру; самоконтроль та саморегуляція власного психоемоційного стану, досягнення внутрішнього психічно енергетичного балансу, підтримка гомеостазу (завдяки самонавіюванню та спеціалізованим психологічним методикам), визначення рамок доцільного діапазону коливань настрою, фіксація основної уваги на робочому стані, а не на подразниках, вироблення оптимального тону, внутрішньої психологічної готовності; пошук та виведення у пріоритет найбільш раціональних, ефективних та доцільних шляхів виконання поставлених завдань; налаштування себе на рішуче й успішне досягнення поставленого завдання; виявлення миті переходу до дії; активна та доцільна дія в потрібний момент.

Водночас надзвичайно велику роль відіграє впевненість у правильності власних дій після ухвалення рішення. Таку впевненість

можуть надати, по-перше, об'єктивна й неупереджена оцінка обстановки, а по-друге, сформовані з попереднього досвіду настанови, інструкції, закони, норми поведінки, вироблені у процесі осмислення подібних ситуацій алгоритми дій.

Що стосується особистості правоохоронця, то варто зазначити, під час підготовки та безпосереднього застосування знань і вмінь, спрямованих на виконання поставлених завдань підвищеної складності, у свідомості працівника правоохоронних органів має переважати образ сміливого, рішучого, кмітливого й успішного правоохоронця, який здатен, уміє та повинен, за допомогою власних фізичних, психологічних та інтелектуальних здібностей, виконати поставлені завдання, обов'язки працівника правоохоронних органів і досягти успіху.

Довготривала підготовка передбачає періодичні тренування, курси вправ, визначених відповідними методиками, тренінги, які треба здійснювати в комплексному співвідношенні із загальною професійною, бойовою та фізичною підготовкою, застосуванням напрацьованих навичок у спеціально змодельованих ситуаціях, наближених до реальних, під наглядом компетентної особи. Це стратегічний напрям підготовки, спрямований на вироблення загальної готовності до будь-яких подій, виконання потенційно ймовірного поставленого завдання, що передбачає прогнозований та чітко розрахований формат заздалегідь передбачених елементів підготовки, здійснений зазвичай під наглядом компетентних осіб, опрацьованих самим працівником у результаті багаторазових повторів безпомилкових дій. У цьому контексті можна використовувати технології VR під час залучення спеціалістів для розроблення необхідного програмного забезпечення, а також показ відеоматеріалів та датчики пульсу.

У процесі професійно-психологічної підготовки правоохоронця до ускладнень під час вирішення професійних завдань, на наше переконання, доцільно задіювати такі навчальні прийоми: активно використовувати моделі чи окремі елементи екстремальних ситуацій, надавати рекомендації згідно з напрямом роботи працівника, закріплювати відповідні знання спеціальними вправами (наприклад, створювати ефект раптовості), ускладнення обставин з метою підвищення емоційного напруження (дії в темряві), періодичної зміни обстановки (використання підвалів, будинків, горищ, автотранспорту), дії в бойовому спорядженні (у бронезилетах, з муляжами бойової зброї), дії на тлі зниження адаптаційних можливостей (після фізичного виснаження).

Такі елементи можуть дестабілізувати емоційне напруження, під час якого працівник

буде не лише вчитися ефективному застосуванню необхідних засобів, а й стримувати нервово напруження, приводити його в режим більш раціонального застосування, наприклад пасивного очікування ефективних дій із метою їх активного використання в потрібний момент. У таких умовах працівник формує необхідні вміння та навички, самостійно пристосовує їх до індивідуальних особливостей. Професійними якостями, необхідними для успішної діяльності, є такі: рішучість, кмітливість, інтелект, креативність, достатня сила й висока лабільність нервової системи, вольова регуляція дій, ініціативність, уважність, спостережливість, відповідальність, цілеспрямованість, самовладання, витримка, організованість, компетентність, здатність використовувати власні фізичні, психологічні й інтелектуальні здібності для досягнення успіху тощо.

Структурування відповідних якостей дозволяє нам виділити основні чотири блоки, необхідні для ефективної поведінки в умовах ускладненої професійної обстановки, що мають бути сформованими в результаті професійно-психологічної підготовки: ті, що забезпечують спрямованість особистості (переконання в соціальній необхідності професії, мотиви соціальної самореалізації, почуття патріотизму тощо); ті, що зумовлюють інтелектуальні компоненти (покращення відчуття та сприймання, професійної спостережливості, професійного мислення, пам'яті, професійної уваги); ті, які стосуються емоційно-вольової сфери особистості (стійкість, урівноваженість тощо), якості особистості, пов'язані із соціальною взаємодією та відповідною саморегуляцією (комунікативні, психофізичні) (Бандурка, 2005).

Для розроблення програм навчання можна використовувати методику техніки аналізу критичних інцидентів, а також спеціально розроблену процедуру центрального оцінювання цільових оцінок прогресу навчання у програмі підготовки (Mullins, 1985).

Як бачимо, психологічна та моральна підготовка відіграє дуже важливу роль у формуванні ефективних дій працівників правоохоронних органів. Високий морально-бойовий дух дає змогу формувати комплекс емоційних реакцій, спрямованих на підвищення ефективності під час реалізації складних професійних завдань, що, у свою чергу, допоможе більш ефективно виконувати поставлені завдання.

Висновки

Отже, з метою більш ефективного виконання професійної діяльності працівник правоохоронних органів має пройти відповідну підготовку. Короткочасна підготовка працівника у процесі безпосереднього виникнення небезпечних ситуацій передбачає

налаштування психіки на рішуче й успішне досягнення поставленої мети, виявлення та корегування негативних чи неприйнятних способів реагування, здійснення самоконтролю та саморегуляції психологічного стану, пошук найбільш раціональних та ефективних шляхів виконання поставлених перед праців-

ником завдань. Підхід до психологічної підготовки має передбачати комплекс заходів з урахуванням усіх необхідних позитивних елементів різних видів підготовки, а також ураховувати можливості сучасних технологій і новітніх напрацювань у сфері психології та педагогіки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Barko V.I., Barko V.V. Job Description of Community Police Officers of the National Police of Ukraine. *Law and Safety*. 2019. № 72 (1). P. 91–96.
2. Mullins W.C. Improving police officer training. *JPCP*. 1985. № 1. P. 2–9.
3. Андросюк В.Г., Казміренко Л.І. Юридична психологія : підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів. Київ : Вид. дім «Ін юре», 1999. 352 с.
4. Бандурка О.М. Екстремальна юридична психологія в діяльності персоналу органів внутрішніх справ України : науково-практичний посібник. Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2005. 319 с.
5. Професіографічний опис основних видів діяльності в органах внутрішніх справ України : практичний посібник / В.І. Барко та ін. Київ : Київський нац. ун-т внутр. справ ; ДП «Друкарня МВС», 2007. 100 с.
6. Екстремальна психологія : підручник. Київ : ТОВ «Август Трейд», 2007. 502 с.
7. Професійно-психологічна підготовка працівників слідчих підрозділів : навчальний посібник / І.В. Жданова та ін. Харків : ХНУВС, 2014. 516 с.
8. Лефтеров В.О., Тімченко О.В. Психологічні детермінанти загибелі та поранень працівників органів внутрішніх справ : монографія. Донецьк : Донецький ін-т внутрішніх справ, 2002. 324 с.
9. Ломов Б.Ф. Системность в психологии : избранные психологические труды / ред. В.А. Барабанщиков и др. ; Академия педагогических и социальных наук, Московский психолого-социальный ин-т. Москва, Воронеж : Институт практ. психологии ; НПО «МОДЭК», 1996. 384 с.
10. Міршук О.С. Система професійно психологічної підготовки в Національній гвардії України. *Вісник Національного університету оборони України*. 2019. № 3. С. 109–118.
11. Про затвердження Порядку організації системи психологічного забезпечення поліцейських, працівників Національної поліції України та курсантів (слухачів) закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських : Наказ МВС України від 6 лютого 2019 р. № 88.
12. Про затвердження Положення про психологічне забезпечення в Національній гвардії України : Наказ МВС України від 8 грудня 2016 р. № 1285.
13. Сервецький І.В. Науково-практичний коментар Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», станом на 1 лютого 2002 р. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2002. 312 с.

REFERENCES:

1. Barko, V.I. & Barko, V.V. (2019) "Job Description of Community Police Officers of the National Police of Ukraine", *Pravo i bezpeka, [Law and Safety]*, 72 (1), 91–96.
2. Mullins, W.C. (1985) Improving police officer training. *JPCP* 1, 2–9.
3. Androsiuk V.H., & Kazmirenko L.I. (1999) *Yurydychna psykholohiia [Legal psychology]*. K. : Vyd. dim "In yure". [in Ukrainian]
4. Bandurka O.M. (2005) *Ekstremalna yurydychna psykholohiia v diialnosti personalu orhaniv vnutrishnikh sprav Ukrainy [Extreme legal psychology in the activity of the personnel of internal affairs bodies of Ukraine]: Nauk.-prakt. posib. Kh. : Vyd-vo Nats. un-tu vnutr. sprav. [in Ukrainian]*
5. Barko V.I., Irkhin Yu.B., Neshcheret T.V., & Shapovalov O.V. (2007) *Profesiohrafichni opys osnovnykh vydiv diialnosti v orhanakh vnutrishnikh sprav Ukrainy [Professional description of the main activities in the internal affairs bodies of Ukraine]: praktychnyi posibnyk. K.: Kyivskiy nats. un-t vnutr. sprav, DP "Drukarnia MVS". [in Ukrainian]*
6. Ievsiukov O.P., Kufliievskiy A.S., Liebiadv D.V., Myronets S.M., Nazarov O.O., & Perelyhina L.A. (2007) *Ekstremalna psykholohiia [Extreme psychology]: pidruch. K. : TOV Avhust Treid. [in Ukrainian]*
7. Zhdanova I.V., Makarenko P.V., & Miloradova N.E. (2014) *Profesiino-psykholohichna pidhotovka pratsivnykiv slidchykh pidrozdiliv [Professional and psychological training of investigators]: navch. posib. Kharkiv : KhNUVS. [in Ukrainian]*
8. Lefterov V.O., & Timchenko O.V. (2002) *Psykhologichni determinanty zahybeli ta poranen pratsivnykiv orhaniv vnutrishnikh sprav [Psychological determinants of deaths and injuries of law enforcement officers]: monohrafiia. Donetsk : Donetskiy in.-t vnutrishnikh sprav. [in Ukrainian]*
9. Lomov B.F. (1996) *Sistemnost' v psihologii [Systematics in psychology]*. Voronezh: NPO "MODJeK". [in Russian]
10. Mirshuk O. Ye. (2019) *Systema profesiino psykholohichnoi pidhotovky v Natsionalnii hvardii Ukrainy [The system of professional psychological training in the National Guard of Ukraine]*. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy – Visnyk to the National University of Defense of Ukraine*. 3. 109–118. [in Ukrainian]
11. *Nakaz MVS Ukrainy "Pro zatverdzhennia Poriadku orhanizatsii systemy psykholohichnoho zabezpechenia politseiskykh, pratsivnykiv Natsionalnoi politsii Ukrainy ta kursantiv (slukhachiv) zakladiv vyshehoi osvity iz*

spetsyfichnymy umovamy navchannia, yaki zdiisniuiut pidhotovku politseiskykh” [About the statement of the Order of the organization of system of psychological maintenance of police officers, employees of National police of Ukraine and cadets (listeners) of institutions of higher education with specific conditions of training which carry out training of police officers] vid 06.02.2019 № 88.

12. Nakaz MVS Ukrainy Pro zatverdzhennia Polozhennia pro psykholohichne zabezpechennia v Natsionalnii hvardii Ukrainy [Regulations on psychological support in the National Guard of Ukraine] vid 08.12.2016 r. № 1285.

13. Servetskyi I.V. (2002) Naukovo-praktychnyi komentar Zakonu Ukrainy “Pro operatyvno-rozshukovu diialnist”: za stanom na 1 liut. 2002 r. [Scientific and practical commentary on the Law of Ukraine “On operational and investigative activities”: as of February 1. 2002] K. : Nats. akad. vnutr. sprav [in Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції 03.03.2021.

The article was received 3 March 2021.

УДК 159.942:37.015.3-053.5

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2021-2-13>

ПРОБЛЕМА ОБЕРНЕНОСТІ, КОРЕКЦІЇ ТА КОМПЕНСАЦІЇ НАСЛІДКІВ ЕМОЦІЙНОЇ ДЕПРИВАЦІЇ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Цумарєва Наталя Вікторівна,

старший викладач кафедри психології та педагогіки

Кропивницький інститут

ПВНЗ «Університет сучасних знань»

nata_tsumareva@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-4005-0745>

Статтю присвячено огляду методів подолання наслідків емоційної депривації у дітей молодшого шкільного віку.

Мета. Здійснити теоретичний аналіз проблеми оберненості, корекції та компенсації наслідків емоційної депривації в руслі сучасних досліджень та запропонувати власну модель її подолання у дітей молодшого шкільного віку.

Методи. Вивчення та аналіз літератури з проблеми емоційної депривації та її наслідків у дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківської опіки; узагальнення та систематизація наукових досліджень, присвячених корекції емоційної депривації у дітей; моделювання для побудови програми подолання наслідків емоційної депривації у дітей молодшого шкільного віку в умовах прийомної сім’ї.

Результати. За даними теоретичного дослідження констатовано наявність негативного впливу емоційної депривації на дітей. Установлено, що результатами емоційної депривації є комплекс порушень у фізичній, психічній, поведінковій та соціальній сферах. Виявлено, що наслідки емоційної депривації проявляються у змінах лімбічної та ендокринної систем, емоційних, поведінкових, адаптаційних, когнітивних порушеннях, психосоматичних захворюваннях і навіть у глибоких психічних розладах.

Зауважено, що складність виділення наслідків емоційної депривації зумовлена тим фактом, що на дітей в умовах інституціональних закладів діють одразу декілька типів депривації.

Відзначено, що за одних і тих самих деприваційних умов у дітей можуть спостерігатися абсолютно різні наслідки, а глибина деприваційних уражень залежить від тривалості перебування дитини в ситуації емоційної депривації.

Узагальнено, що з метою оберненості, корекції та компенсації наслідків емоційної депривації можуть застосовуватися реадптація, навчання, ресоціалізація, психологічна корекція, супровід, реабілітація, психотерапія.

Розроблено та апробовано модель програми психологічного супроводу прийомної сім’ї з метою подолання наслідків емоційної депривації у дітей молодшого шкільного віку.

Висновки. Психологічний супровід прийомних сімей, реалізований у формі спеціально організованих заходів (діагностика, просвіта, корекція, розвиток, консультування), є одним з ефективних інструментів корекції наслідків емоційної депривації у дітей.

Ключові слова: емоційна депривація, оберненість, компенсація, корекція, модель психологічного супроводу, діти молодшого шкільного віку, прийомна сім’я.